

AUREL C. POPOVICI

PRINCIPIUL
DE
NATIONALITATE

CONFERENȚĂ

BCU Cluj / Central University Library Cluj
DESVOLTATA LA 30, I, 1894 IN „ATENEUL ROMAN” DIN BUCURESTI

TIPOGRAFIA MODERNA, GREGORIE LUIS

24. — STRADA ACADEMIEI. — 24.

Editura autorului

1894

AUREL C. POPOVICI

PRINCIPIUL 7
DE
NAȚIONALITATE

CONFERENȚĂ

BCU Cluj / Central University Library Cluj

DESVOLTATA LA 30, I, 1894 ÎN „ATENEUL ROMAN” DIN BUCUREȘTI

BUCUREȘTI

TIPOGRAFIA MODERNA, CREGORIE LUIS

24. — STRADA ACADEMIEI. — 24.

Editura autorului

1894

BCU Cluj-Napoca

RBCFG201802145

PREFAȚĂ

E caracteristic, că în literatura noastră nu se găsește mai nici o scriere despre principiul de naționalitate, cu toate că ne găsim în condițiuni, care reclamă, ca natura și puterea de acțiune ale acestui principiu să fie pe cât se poate de bine și îndeobște cunoscute de toate păturile societății românești, pentru că în ultima analiză *acest principiu este motorul tuturor revindicațiunilor naționale.*

Invitat de venerabilul vice-prezident al *Ateneului Român* din București, Domnul *V. A. Urechia*, ca să dezvolt și eu de la tribuna acestui parlament al culturii naționale un subiect, potrivit cu timpurile prin care trecem, am primit cu sentimente de grațitudine această onoare, și ast-fel în seara de la 30 Ianuarie a. c am dezvoltat pe câte va pagine, firește într'o formă quasi aforistică și fatal incomplectă, unele din momentele mai importante ale principiului de naționalitate.

La stăruințele mai multor amici m'am hotărât a publica această conferență, în credința de a face un modest serviciu mai ales cauzei, care ne preocupă astăzi pe toți Români deopotrivă atât de mult și atât de viu.

București, Februarie 1894.

Aurel C. Popovici.

PRINCIPIUL DE NAȚIONALITATE

I.

Toate ideile mari, care agitează sufletul popoarelor, sunt, în momentul proclamațiunii lor în lume, mai mult sau mai puțin nebuloase.

Deși rezultantele unor procese seculare de evoluțiune, ele la început se mișcă într'o sferă oarce-cum mistică și mai mult simțită, de cât înțeleasă.

Cursul vremurilor însă le netezește, și scoate din ce în ce mai mult sâmburele lor curat la iveală.

Revoluțiunea franceză proclamase trei mari și prin larga și trainica lor bază etică, sublime principii umanitare.

Dar câte frământări, câte discuții și mai ales câte tunuri aũ fost puse în mișcare până când lumea ajunsese a se convinge despre puterea etică a acestor principii, și de absoluta necesitate de a ține seamă de ele în organizațiunea Statelor. Aceste principii deși cristalizate astăzi — se desvoltă, se diferențează neîncetat.

În secolul al XVIII lumea pretindea libertatea și egalitatea *cetățenilor*, a *indivizilor* în fața legii.

Astăzi în fie-care Stat modern, aceste pretențiuni sunt satisfăcute și lucrul pare de la sine înțeles, ba până și banal.

Dar rând pe rând aceste principii au fost raportate de la indivizii singulari *la grupuri de indivizi, la individualități sociale*¹⁾.

Edictele de toleranță religioasă, libertatea, egalitatea și autonomia deosebitelor confesiuni în Stat signalizează aplicarea acestor principii la grupurile sociale.

O fază mai înaintată în fireasca evoluțiune a aplicării practice a principiilor liberale și egalitare este: *principiul de naționalitate*.

Pentru că, în definitiv, care este esența acestui, în aparență, nou principiu?

Este pretențiunea unor certe grupuri sociale a fi recunoscute libere și egale cu alte asemenea grupuri, este pretențiunea indiscutabil etică a popoarelor a se desvolta liber conform spiritului lor particular, pe baza egalității condițiunilor generale de desvoltare.

Negreșit, în revoluțiunea franceză nu era vorba de naționalism²⁾, mai curând de cosmopolitism; cu toate acestea, motorul principiului de naționalitate pornind din ideile liberale și egalitare legătura lui cu evenimentele veacului trecut este evidentă.

Dar deși aceste idei epocale au influențat validitatea principiului de naționalitate, nu e mai puțin

¹⁾ Vezi și I. Novicow, *La Politique internationale*, Paris, 1888, Alcan, Pag. 143 unde zice foarte nemerit „Et puis, par une conséquence logique et inévitable, si chaque individu a des droits, comment la communauté n'en auraient elle pas? L'égalité des hommes mène à l'égalité des nations.“

²⁾ Vezi André Cohut, *La Nationalité*, in „*Revue des Deux Mondes*“, anul 1866.

adevărat, că impulsul direct pentru proclamarea lui l'au dat: pe de o parte reacțiunea, ce se născuse în Germania, pe timpul lui Frederic al II încontra preponderanții influențelor culturale franceze, pe de altă parte insurecțiunea Polonilor de la 1830 în contra dominațiunii rusești.

Afară de aceste două împregiurări trebuie să mai adăogăm și sistemul de germanizare inaugurat de Împăratul Iosif al II în Austria de cdinioară.

E netăgăduit, că jugul acestui sistem trezise în toate popoarele Austriei vii resentimente în contra limbei și naționalității germane, deșteptând în același timp interesul acestor popoare pentru naționalitatea lor, dar mai ales pentru limbele lor „materne“ cum se zice de atunci încoace.

De la aceste evenimente și până astăzi principiul de naționalitate a devenit o putere elementară în dezvoltarea Statelor europene.

Multe lupte și mari schimbări în harta Europei s'au făcut, dar mai ales au să se facă în viitorul cel mai apropiat, în consecunța dezvoltării continue a acestui principiu.

Deja prin anii 1848 scria celebrul istoriograf și bărbat politic al Cehilor, Franz *Palacky*:

„Cu principiul de naționalitate, care acum se dezvoltă mai mult ca ori și când, a intrat în lume un nou și puternic factor, ale cărui acțiuni mari și neînchipte abia în secolul viitor vor eși la iveală“ ¹⁾.

1) Franz *Palacky*, *Denkschrift der böhmischen Abgeordneten zum Krensierer Reichstag vom 21 März 1849*, apud *Gumplovicz*, *Recht der Nationalitäten und Sprachen*, Innsbruck, 1879, Wagner, în introducere.

Istoria celor din urmă 50 de ani însă ne-a dovedit, că acțiunea acestui principiu este cu mult mai impetuoasă, cu mult mai plină de vigoare și grăbită în mersul ei evolutiv, de cum se părea la început.

Ei bine, care este caracterul distinctiv al unei naționalități?

Originea și limba? Religiunea și moravurile?

Comunitatea politică sau teritorială?

Sunt numeroase scrierile, care s'au ocupat cu această precizare și tot atât de numeroase sunt și părerile.

Școala germană în această chestiune, caută caracterul naționalității parte în limba națională, parte în comunitatea politică.

„So weit die deutsche Zunge klingt“ — „ori unde resună limba germană“ există naționalitatea germană și prin urmare îndreptățirea ei națională — așa glăsuște poetica definiție a entuziaștilor germani.

Din fericire, știința nu are a face cu poeticele inspirațiuni. Limba națională este negreșit *unul* din momentele caracteristice ale naționalității — dar nu și singurul hotărîtor. Sunt naționalități, care și-au pierdut limba lor națională, au adoptat o limbă străină și cu toate acestea nu au încetat a fi o naționalitate distinctă. Cine ar putea tăgădui Irlandezilor bunăoară, caracterul de naționalitate aparte?

Cu toate, că dintre cele patru milioane de Irlandezi după recensementul de la 1881, abia se mai găsesc 949,932 de inși, care mai știu limba celtică, toți ceilalți vorbesc în și afară de familie exclusiv englezește.

Și totuși, cu câtă mândrie accentuează Irlandezii caracterul lor național și al luptelor lor pentru autonomie!

„*Irish Nationality and Freedom*“ — lupta pentru naționalitatea și libertatea irlandeză, eată lozinca lor.

Toți deputații lor în Westminster se numesc : „*Nationalists*.“ — Naționaliști.

Limba, pr'n urmare, deși un semn distinctiv foarte important nu poate fi considerată ca singură hotărîtoare în definițiunea naționalității.

Cât pentru comunitatea politică, aceasta nu are a face cu naționalitatea, de cât incidental.

Mai ales Josef *Held* ¹⁾ voia s'o proclame ca criteriu al naționalității.

El confunda cauza cu efectul, naționalitatea cu Statul.

Ne putem închipui o naționalitate, fără ca ea să alcătuiască un Stat pentru sine, dar e cu neputință să ne închipuim un Stat fără substrat etnic, fără naționalitate.

Mai curând s'ar putea lua comunitatea teritorială a unui popor drept criteriu, pentru că un popor risipit, fără un teritor al său, lipsit ast-fel de o temelie sigură, par'că flotează în aer și nu poate fi recunoscut drept o naționalitate ca subiect de drept sau ca persoană morală.

Dar adevărul este, că nici originea și limba în genere sau în parte, nici religiunea, moravurile, comunitatea politică sau teritorială în sine nu constituiesc caracterul naționalității, ci conștiința, ce o are o individualitate etnică despre comunitatea acestor momente, cu alte cuvinte: conștiința națională.

Această părere adoptată astă zi mai pretutindene

1) Josef *Held*, *Grundanschauungen über Staat und Gesellschaft*, Lipsca, Brockhaus, 1861, tom. I, pag. 521.

a fost emisă mai întâiu de școala italiană de naționalitate.

„ Condițiunile firești și istorice“ zice Mancini, „comunitatea teritorului, a origini și a limbei nu sunt suficiente pentru a constitui complectamente o naționalitate, așa cum o înțelegem noi.

Aceste elemente sunt o materie inertă, capabilă de viață, dar în care încă nu a fost insuflat duhul vieții.

Prin urmare, acest spirit vital, această dumnezeiască desăvârșire a ființii unei națiuni, acest început al văditei sale existențe, consistă în conștiința naționalității, în sentimentul, ce ea îl are despre sine și care o face a se constitui în lăuntru și a se manifesta în afară“ ¹⁾.

Conștiința națională vra să zică un sentiment isvorit din cunoștința a tot ce se ține de viața comună a unui popor; din iubirea a tot ce constituie fala și mândria sa obștească și din stăruința sa spre o liberă dezvoltare a aptitudinilor sale în conformitate cu firea și cu înclinările sale specifice.

Aplicând acea-tă idee la noi Românii, vom admite, că conștiința noastră națională vra să zică să cunoști raporturile neamului nostru românesc și să te știi parte constitutivă d'in acest neam; să înțelegi mândria origini noastre, să simțești acei dulci și indefinibili fiori, ce te năpădesc la auzul accentelor melodice ale limbei noastre naționale.

Conștiința noastră națională vra să zică, să te cutropească duioșia cântecelor noastre și farmecul viu și recreator al creațiunilor geniului nostru popo-

1) P. S. Mancini, *Diritto internazionale*, Napoli, 1873, Marghieri, pagina 35

ral; vra să zică să știi privi cu sufletul și cu gândul tău în ochii tainici, plini de chinuri și de cumi-
nție a poporului nostru.

Să înțelegi pe de o parte extrema sa capabilitate de cultură, iar pe de alta durerea, ce trebuie să te pătrundă, când seamă îți dai de lanțurile volniciei ce îl împiedică în dezvoltarea acestor germeni rodnică de cultură, ce îl opresc a deveni, conform propriei sale voințe, o națiune fericită prin cultură și putere, *o națiune mare, una și nedespărțită*.

Pe paginile patriotice ale d-lui Ioan Ghica găsim o laconică dar superbă caracterizare a conștiinței naționale :

„Imi aduc aminte“ zice d. Ghica „că, aflându-mă acum câți-va ani la masă la Constantinopol, Beizadea Grigorie Sturdza avea ziafet de ziua lui și ne poftise pe toți Românii proscriși; adusese pe cel mai vestit tacâm de lăutari, tot meșteri aleși dintre cei mai buni scripcari, cobzari și neisani din scaune din București. Trăgea Dinică cu arcușul de te ardea la inimă și cobzarul zicea din gură pe Alimoș, noi ascultam cu auzul și cu sufletul.

La masă era și un străin, un Perot, care văzându-ne înduioșați, ne zice cu un ton de dispreț :

— Nu înțeleg ce găsiți în cântările acestea, de ve fac atâta impresie !

Iar Marin Serghiescu (Naționalul) se uită cu milă la dânsul, zicând :

— *Perotule ! Perotule ! Săracule ! tu nu ai patrie, tu nu știi ce-i cântecul național !*

Aceste puține cuvinte, zise cum au putut fi zise, ne-au făcut pe toți să ne podidească lacrimile.“¹⁾

Aceste lacrimi isvorîse din iubirea de neam și de țară și sunt cea mai eloquentă expresiune a conștiinții naționale.

Fără o asemenea conștiință viuă, fără aceste sentimente adînci și de o cutropitoare putere nu există naționalitate, nu există drepturi naționale.

Această conștiință națională dezvoltată este pârghia cea mai puternică, care ridică pe un popor la înălțimea aspirațiunilor sale.

II

Sunt însă adese-ori împregiurări, când această conștiință se combină cu senzațiuni de vrășmășie, de mânie, ba chiar de ură neîmpăcată în contra asupritorilor străini.

Când un popor, conștient de personalitatea sa națională și ars de dorul libertății este ținut cu violență sub stăpâniri străine, poate chiar prigonit pentru aspirațiunile sale de libertate, nu încapе mirare, că în sufletul său chinuit se trezesc senzațiuni de dușmănie și de ură în contra străinului ce îl apasă, îl exploatează și îl prigonește.

Plastic se reoglindește acest moment mai ales în luptele Italianilor.

În făgăduința, ce fie care membru al ccelebrei societăți „*La Giovine Italia*“ trebuia să facă la primire, se află următoarea caracteristică motivare :

1) Ion Ghica, *Scrisori către V. Alexandri*, edițiunea a doua, București, Socec, 1886, pag. 170—171.

„In numele lui Dumnezeu și al Italiei !

In numele tuturor martirilor sfintei cauze italiene, căzuți sub loviturile tirăniei străine sau indigene :

Pentru datorii, ce mă leagă de țara, unde Dumnezeu m'a pus și de frații, pe care Dumnezeu mi i-a dat ; pentru iubirea înăscută în fie-care om către locurile, unde i s'a născut mama și 'i vor trăi copii ; pentru ura înăscută în fie-care om contra fărădelegii și nedreptății, contra usurpațiunii și a arbitriului ; pentru rușinea, ce eu simțesc înaintea altor națiuni, de a nu avea nici nume, nici drepturi de cetățean, nici stindard de națiune, nici patrie ; pentru lacrimile mamelor italiene vărsate pentru fii lor morți în spânzurători, în temnițe și în exil, etc. Io cutare daș numele meu societății „La Giovine Italia“ etc. etc. ¹⁾

Câtă durere comprimată în aceste rânduri și cât de motivată apare ura, ce izbucnește din această stare de umilință !

Sunt negreșit oameni, care reprobă ura în asemenea lupte și stăruesc numai pentru forme de luptă, care concordă cu morala și cu buna-cuviință.

Nu încapă îndoială, că nota culturii moderne, bazată pe creștineasca iubire de oameni, implică stăpânirea patimilor.

Dar una 'i teoria și alta 'i practica vieții omenești și a popoarelor.

Când generalul rusesc Kutsoff, dupe ce calicise pe țeranii români din Principate de nu mai rămăsese bou la casa omului, porunci, ca țeranii ei înșiși să fie

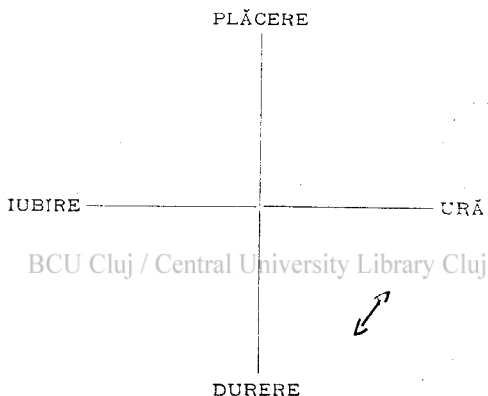
1) *Pietro De Nardi, Giuseppe Mazzini, la vita, gli scritti, le dottrine.* Milano, Tipografia Dante Alighieri. 1872, pag. 201-202.

prinși în jug. Boerii țării se jăluiesc, iar generalul străin le răspunde :

— „*N'am să vè las, decât ochii, ca să puteți plânge!*“ J

Intreb : în fața unor asemenea stări de lucruri, care om conștient de naționalitatea sa și cu adevărat cult putea să-și stăpânească ura ?

Filosofii tuturor vremurilor sunt de acord în a trasa harta senzațiunilor psihice în patru poli :

„Iubirea este transformațiunea psihică a plăcerii iar *ura este răspunsul psihic al durerii*,“ zice *Mantegazza*.

„Sensațiuni lungi și repetate luni și ani de arândul produc iubiri mari și ure sëlbatice. Aceasta este o lege elementară în fizică; este o formulă matematică, care dirigează transformațiunile forțelor... Ura este una dintre multele expresiuni ale apărării personale și ori și care organism viețuitor trebuie să fie capabil de ea 1).“

Luptele naționale sunt și ele lupte pentru drept.

1) *Paolo Mantegazza, Fisiologia dell'odio*, Milano, Treves, 1889, pag. 6 et seq.

Depinde de la felul cum sunt puse, de cei ce le declară.

Din nefericire, în cele mai multe cazuri vorba e de *to be or not to be*, de „a fi sau a nu fi.“ Iar când un întreg popor se vede amenințat cu exterminarea sa din lume, când el este lovit în rădăcinile existenței, în inima chiar a vieții sale naționale ura și înverșunarea în contra celor ce deșteaptă aceste senzațiuni, în contra asupritorilor străini se condensează și izbucnește cu putere elementară, întocmai ca furtunile mării și vulcanii continentului.

În asemenea lupte de existență aceste senzațiuni echivalează cu forțe reale.

„*Puterea unui popor*“ zice Ihering „*echivalează cu puterea sentimentului său de drept*“

Iar despre mânia, ce se iscă în sufletul omului în fața vio'entării dreptului, acelaș autor zice, că ea „își are originea în *puterea etică a ideii de drept*, ea este protestul puternicii naturi morale în contra vio'entării dreptului, *ea este cea mai frumoasă și înălțătoare dovadă despre sentimentul de drept*... după cât știu eu, nu există un alt afect, care ar fi în stare a provoca atât de repede o atât de puternică schimbare în sufletul omenesc, pentru că se știe, că în asemenea caz tocmai temperamentele cele mai domoale și conciliante sunt sguduite de patimi vehemente, care de alt cum le sunt străine — o dovadă, că aceste temperamentele, acești oameni sunt isbiți în cea mai nobilă parte a interiorului lor, în chiar mēduva lor cea mai simțitoare.

Această mânia pentru violentarea dreptului este *fenomenul vijeliei în lumea morală*. : sublim, majestos în

fôrmele sale prin izbucnirea sa nemijlocită, violentă, și prin elementara manifestare a forței morale, care uită și doboară tot ce-i stă în cale“ 1).

Adese ori aceste forțe pot avea efecte funeste, dar să nu uităm, că popoarele sunt alcătuite din oameni, produse ale naturei, iar natura nu ține seamă de logica noastră omenească și de filantropicele noastre vederi.

III

Conștiința națională este însă și o *probă despre gradul de cultură* al unui popor.

Dovada cea mai concludentă despre relațiunea aceasta o găsim în faptul, că sentimentul național în ultima analiză nu este, de cât cea mai înaltă expresie a patriotismului.

Și într'adevăr, ce deosebire este între *naționalism și patriotism* ?

În timpurile din urmă găsim în științele de Stat o împărțire a Statelor și după substratul lor etnic în *State naționale*, în care o singură națiune locuște și stăpânește și în *State polinaționale*, în care locuesc mai multe naționalități.

În Statul național patriotismul cetățenilor este necondiționat. În Statul polinațional naționalitățile nu sunt animate, de cât de un patriotism cu condițiune, pentru că *aci naționalitatea și Statul nu sunt identice*, iar între interesele lor fundamentale de existență ușor

1) Dr. Rudolf Ihering, *Der Kampf ums Recht*, ediția a zecea, Viena, 1881, Manz, pag. 55. Această scriere a celebrului romanist produsese la timpul său o senzație extra-ordinară și a fost tradusă în 17 limbi.

se pot ivi colisiuni flagrante și tendențe secesioniste, pe deplin îndreptățite.

Ast-fel naționalistul *nu poate* fi patriot, pe câtă vreme patria sa politică, Statul, este negațiunea naționalității sale.

Pentru că e indiscutabil, că dacă *naționalitatea este cauza eficientă iar Statul efect al acestei cauze, naționalitatea este mai presus de formele de Stat* ¹⁾.

Care om, cu judecată nepreocupată poate cere, ca Românii din Transilvania, de exemplu, în starea în care sunt ținuți, să contribuie cu dragă inimă la înflorirea unui Stat, ce poartă un caracter străin și este negațiunea naționalității lor ?

Se poate presupune bucuria în sufletele lor pentru progresele capitalei „lor“ Budapesta ?

Poate cine-va să le ceară a se simți mândri la gândul frumuseților și bogăției pustelor locuite de Unguri ?

Ar fi absurd. Față de asemenea Stat — negațiune naționalitățile nu pot fi, de cât, în cel mai bun cas, indiferente.

E contra firii a cere, ca naționalitatea asuprită într'un Stat să aibă senzațiuni de simpatie pentru legăturile politice străine și poate chiar protivnice aspirațiilor ei legitime. Patria naționalistului adevărat este naționalitatea sa și teritorul ei, fără considerație la hotare politice.

1) Vezi și la *Novicow*, op. cit. pag. 316: „Or, comme dans la phase nationale les besoins intellectuels passent avant les besoins matériels (parce que les premiers affectent des centres nerveux supérieurs et sont la source de plus fortes jouissances), *les intérêts de la nationalité passeront toujours avant ceux de l'Etat.*“ Tot așa și *Niebuhr*, *Preuesens Recht gegen den Saechsischen Hof*, Berlin, Realschulbuchhandlung, 1841, pag. 18, și la mulți alții.

Când Statul nu numai, că nu se opune drepturilor naționalităților sale ci le sprijinește și se face asilul lor, atunci e de sine înțeles, că naționalismul devine sinonim cu patriotismul.

Ast-fel naționalismul este patriotismul particular al naționalităților, care nu au ajuns încă a se constitui în individualități de Stat, care tind spre acest scop și care constituindu-se odată în State, țin a le da acestora o organizație internă corespunzătoare spiritului lor național deosebit.

Nici o dată nu s'ar fi săvârșit unitatea Italiei, dacă întreg poporul italian nu ar fi fost animat de o singură conștiință, de un unanim sentiment național viu și puternic.

Product al unei lungi perioade de cultură, conștiința națională a Italianilor își are originea deja prin secolul al XIII.

Poate inconștient, și e mai mult ca probabil aceasta, dar de fapt *Dante Alighieri* pusese prima piatră fundamentală la zidirea unității italiene, pentru că el stabilise cel ântâiu, în „*Divina Commedia*“ unitatea limbei și culturai italiene. În aceiaș direcție au lucrat Tasso, Ariosto, Alfieri ș. a.

IV

Tot așa este faza de libertate și egalitate, la care a ajuns o naționalitate, o dovadă, în parte, despre intensitatea și energia conștiinții sale naționale.

Ca să ne convingem despre acest adevăr, nu avem decât să trecem cu gândul în Imperiul vecin, austro-ungar și vom găsi, că naționalitățile cele mai libere

și bine situate sunt Maghiarii, apoi Germanii, Croații, Polonii, Cehii și Italienii iar mai nedreptățiți sunt Rutenii din Ungaria, ceva mai bine situați sunt Rutenii din Galiția, Slovacia, Sârbii, Românii, Sașii — fie-care mai ales, după gradul de dezvoltare al conștiinței sale naționale.

Ast-fel, *conștiința națională se prezintă ca un echivalent al forței.*

Resultat al culturii unui popor, această conștiință se dezvoltă paralel cu libertatea Statului, în care se găsește acel popor, în raport cu progresul culturii și firește, cu gradul de inteligență a celui popor.

În proporțiile acestea, conștiința națională pătrunde în toate straturile poporului.

Ea ridică mândria sa națională, cultivă sentimentul drepturilor sale și deșteaptă spiritul său de independență națională.

În această fază de dezvoltare a conștiinței naționale, aceasta devine o forță pentru validitatea drepturilor naționale și tot așa o forță de rezistență în casuri, când naționalitatea este periclitată și prigonită — într'un fel sau altul.

În această ordine de idei este foarte remarcabilă următoarea reflecțiune a d-lui *Eduard von Hartmann*: „Nu frica de Germani, ci prea întemeiata frică de Slavi împinge fanatismul maghiarizării spre o procedare atât de necumpătată; *căci într'adevăr, dacă e vorba ca majoritatea nemaghiară din Ungaria să poată fi maghiarizată... apoi un singur moment nu trebuie pierdut, ca ast fel lucrarea să fie terminată, înainte de ce*

s'ar deștepta sentimentul național al Slavilor și al Românilor cu deplină putere" 1).

Nu se poate o probă mai convingătoare despre însemnătatea hotărîtoare a conștiinții naționale în anumite împrejurări.

Mijloacele concrete pentru dezvoltarea conștiinții naționale sunt aceleași, care se folosesc în toate Statele constituționale și libere pentru deșteptarea și afirmarea spiritului cetățenesc și pentru dezvoltarea opiniei publice. Afară de școală și de dezvoltarea literaturii naționale, a istoriei și a referențelor economice, mai ales presa, asociațiunile și întrunirile publice au o deosebită putere de acțiune în această direcție.

Ziare naționale numeroase și redactate în conformitate cu gradul de dezvoltare și cu aspirațiunile naționale ale poporului, pe de altă parte întruniri publice și sistematice, în care se propoveduesc ideile naționale cu graiu viu și convingător, sunt mijloacele cele mai practice și mai usitate pentru dezvoltarea și manifestarea conștiinții naționale.

Astfel progresul instrucțiunii publice, înlesnirile comunicațiuni, presa și dreptul de asociare și de întrunire, mai mult sau mai puțin libere, scurt: luminile civilizațiunii deșteaptă popoarele asupra de stăpâniri străine și le ridică la conștiința naționalității lor.

Deșteptată odată din letargie, naționalitatea asupra înțelege în curând identitatea intereselor sale și se convinge despre importanța capitală ce residă în putința de ași chivernisi ea singură și nemijlocit, iar nu un popor străin de ea, interesele sale obștești.

1) Eduard von Hartmann, *Zwei Jahrzehnte deutscher Politik und die gegenwaertige Weltlage*, Lipsca, W. Friedrich, 1889, pag. 193.

V.

Din conștiința unei naționalități, care locuște pe un teritor propriu și compact, despre personalitatea sa națională emană și drepturile sale naționale.

Accentuez inadins momentul teritorial și compac-titatea pentru că e peste putință a recunoaște drepturi naționale unei naționalități, care nu este stabilită pe un teritor compact, ci risipită pe teritorul mai multor State, incungiurată și fracționată de unul sau mai multe popoare preponderante ca număr, teritor și conștiință națională.

Evreii, de pildă, întrunesc toate elementele conceptului de naționalitate, dar tocmai pentru că ei nu locuiesc pe un teritor al lor, național-evreesc, e peste putință a'i recunoaște ca subiect de drept național.

Iar drepturile naționale nu sunt numai drepturi pri-vitoare la libera folosire a limbelor naționale, ci ele tind a constitui baza dreptului public a unei națio-nalități.

De aceea, fie-care popor conștient de naționalitatea sa și locuind pe un teritor compact are dreptul de a se constitui, dupe propria sa voință într'o formă de Stat independent sau a se uni cu un alt Stat pe baza comunității lor naționale.

Acesta este momentul alcătuirii de State în prin-cipiul naționalităților.

„La început,“ zice *Bluntschli*, „națiunea este numai o comunitate culturală și nu politică.

Dar îndată ce o națiune este pe deplin conștientă de comunitatea sa intelectuală se deșteaptă în ea gândul și voința de a desvolta din această comuni-

tate o deplină personalitate, de a produce o comună voință și a o realiza prin putere, *cu alte cuvinte națiunea conștientă pretinde a determina ea Statul sau a se constitui în formă de Stat.*" ¹⁾

Acest drept al naționalităților rezultă deci din conștiința națională, care pretinde constituirea unei naționalități într'o formă de Stat și se întemeiază pe suveranitatea națională a poporului conștient de naționalitatea sa.

Cu aceasta este motivat și dreptul naționalităților de a eși din legăturile politice străine și a se uni cu eventualele State de naționalitate comună într'un singur Stat național și independent.

Mai ales Italienii susțin cu multă elocvență dreptul naționalităților de a se desface de stăpânirile Statelor străine și a se constitui în State naționale unite.

Mamiani, Albicini, Mancini, Cesare Balbo ș. a. sunt unanimi în această idee.

Domnul *Luigi Palma*, celebrul profesor de dreptul public general de la Universitatea din Roma, într'o scriere a sa, premiată de Institutul Lombard de științe, litere și arte, argumentează ast-fel: „Cucerirea, cesiunea, vîndarea, etc. sunt forme întemeiate pe vechiul drept internațional de a stăpâni națiuni, dar astăzi ele nu mai pot fi admise nici din punctul de vedere al rațiunii, nici din acela al dreptății.

Publiciștii moderni au datoriat a proclama nule stăpânirile, ce se bazează pe asemenea titluri de drept.

Naționalitatea, libertatea, egalitatea și autonomia unui popor trebuiesc considerate ca *drepturi primitive*,

1) *I. C. Bluntschli, Allgemeine Staatslehre*, ediția VI. Stuttgart, 1886, Cotta, pag. 107.

inalienabile, imprescriptibile intocmai ca drepturile fundamentale ale naturei... prin urmare *drepturile publice impuse prin abuzul forței... nu pot anula drepturile popoarelor de a se desface de străini și a se uni cu frații lor.*

„Ca drepturile publice actuale ale Statelor să fie respectate, ele trebuie să fie respectabile.“¹⁾

Am ținut să citez înadins pe acești doi celebri scriitori pe terenul științelor de Stat, ca să se vadă, că bărbați, care sunt azi mai presus de bănueli politice, recunosc în principiul naționalităților dreptul suveran al popoarelor la autonomie eventual la unitate națională.

Din istoria evoluțiunii de până astăzi a principiului de naționalitate rezultă însă, că tendința unității naționale este adese ori, parte o consecvență a primejdiilor din afară ce bântuiesc o națiune, parte o rezultată a asupririlor străine.

Fichte, în scrisorile sale către națiunea germană, motiva necesitatea unității Germanilor cu primejdiile de care erau încungiurate Statele germane, fie-care în parte.

Iar unitatea Italiei a fost accelerată de asuprirea austriacă și de veleitățile absolutiste ale Papismului și ale micilor tirani din deosebitele Regate și Ducate italiene.

Că unirea Principatelor Române s'a făcut mai ales în urma incongruenței jugului rusesc cu ideile liberale și egalitare, de care era animată falnica generațiune a Românilor de la 1848 este în deobște cunoscut.

1) *Luigi Palma, Il Principio di Nazionalità nella moderna società europea*, Milano, Fratelli Treves, 1867, pag. 136 și 147.

Dar e și natural. Când una sau mai multe părți dismembrate ale aceleiași națiuni sunt asuprite sau periclitare în existența lor, ele fatal trebuie să se ralieze și să caute în această concentrațiune a forțelor lor: mijlocul pentru apărarea solidară a identicelor lor interese.

Ast-fel, că pare a fi o axiomă, că *ori-ce tendențe de unitate națională nu pot fi alimentate mai cu succes, de cât când una sau alta din părțile constitutive dar dismembrate ale unei națiuni sunt expuse la asupriri străine.*

Cu cât asuprirea este mai violentă, cu atât mai intensiv se dezvoltă dorul de emancipare și de unire politică în membrii unei națiuni conștiente.

Este acelaș vecinic joc al naturei, care se resumă în formula chimică: acțiunea produce reacțiune.

Pe de altă parte Elveția este o dovadă vie, că momentul unitar al principiului de naționalitate nu are aproape nici o influență centrifugală, când părțile dismembrate ale uneia sau a mai multor națiuni se găsesc în condițiuni de libertate și egalitate.

Sub egida acestor principii, aplicate în toată sinceritatea, se dezvoltă în Elveția în locul aspirațiunilor de unitate națională — alipirea națiunilor către comunitatea lor politică, în care fie care Canton constituie o individualitate de Stat.

Din aceste condițiuni, din acest idilic *amour du clocher* s'a dezvoltat acel patriotism proverbial al populațiunilor Elveției.

Tot așa în Belgia. Sub regimul libertăților s'a dezvoltat între Valoni și între Flamandzi o comunitate politică atât de strinsă, în cât cei din urmă suportă preponderanța Valonilor fără resentimente pronunțate.

Li se pare o preponderanță naturală.

Ast-fel în art. 23 al constituțiunei belgiene se zice :

„L'emploi des langues usitées en Belgique est facultatif; il ne peut-être réglé que par la loi et seulement pour les actes de l'autorité publique et par la loi et seulement pour les affaires judiciaires“.

Atât în școlile flamande se învață și limba franceză dar și în școlile franceze limba flamandă este obiect obligator de învățământ.

Ast-fel în Belgia nici nu există lupte naționale înverșunate.

Dar tocmai pentru acest cuvânt, Belgia nu este atât de sigur scutită de eventuale chestiuni și lupte naționale ca Elveția, de pildă.

Sunt astă zi semne positive, care prevestesc, că nici Flamanzii nu consideră acest aranjament ca definitiv.

În consecința firească a principiului de naționalitate și a asupririi străine aspirațiunile de autonomie și de unitate națională formează astă-zi puternice curente în deosebite părți ale continentului nostru.

Cu toate acestea principiul de naționalitate este încă o forță mai mult sau mai puțin latentă. El nu s'a afirmat încă în toată curățenia lui și nu este încă confirmat de fapte împlinite în chiar virtutea acestui principiu, el nu este încă recunoscut de dreptul internațional.

Unitatea germană, italiană și română pe cât s'au făcut, s'au făcut negreșit în urma deșteptării naționale dar în formă: pe baza drepturilor istorice ale provinciilor constitutive.

Era și natural. Drepturile istorice de Stat puteau servi de titlu quasi consuetudinar, de drept, pe cât

ele concordau cu pretențiunile moderne naționale. Diplomația Europei, conservatoare cum este, nu voia să știe de principiul de naționalitate.

Se înțelege! Dacă îl admitea și ea în domeniul dreptului internațional, câte State, care consideră naționalitățile drept colonii africane, nu ar fi fost dărâmate, ca toate formațiunile meșteșugite și protivnice intereselor moderne ale popoarelor!

Ast-fel, nici una din unitățile naționale săvârșite până astăzi nu s'a făcut directamente în puterea dreptului de naționalitate.

Abia în urma războiului de la 1877 găsim preludele triumfului în viitor a acestui principiu.

În tratatul preliminar de pace de la San Stefano, se zice la art. VI: „*Les frontières définitives de la Principauté bulgare seront tracées par une commission . . . qui tiendra compte du principe de la nationalité et de la majorité des habitants des confins.*“

VI.

Până aci am văzut, că principiul de naționalitate conține două tendențe: constituirea unei naționalități într-o formă de Stat și unirea politică a națiunilor dismembrate.

Începând de prin anii 1870 se observă însă o reacțiune în contra acestei acțiuni a principiului de naționalitate. Mai ales între Germani.

În literatura lor politică găsim o mulțime de scrieri, care stăruiesc a tăgădui acestui principiu aceste două momente.

Din întâmplare, mai toate aceste scrieri sunt ani-

mate de spiritul german cum se desvoltase el în urma evenimentelor de la 1870—71 între Germania și Franța.

Afară de aceea par'că stau în serviciul unei idei politice, care se resumă în cunoscuta frază „*Deutschlands Drang nach Osten*“¹⁾ de aceea ar fi, cred, de prisos a insista asupra valorii teoretice a acestei reacțiuni artificiale și prea de tot transparente.

E cert, că principiul de naționalitate nu poate să dispară din lume—pe câtă vreme nu va fi satisfăcut.

Stăm uimiți astă-zî, când ne gândim la luptele religioare din trecut.

Par-că ne vine greu a crede, că pentru deosebirea formelor credinții în Dumnezeu se putea vërsa atâta amar de sânge.

Noi, oamenii vremurilor de azi, suntem atât de obi-cinuți cu libertatea credinții, în cât ni se pare monstruositate a voi să octroezi membrilor altor confesiuni felul tău special de a crede în Dumnezeu.

Dar nu am fi ajuns nici noi la această etică înălțime de cugetare omenească, dacă epocile anterioare nu ar fi izbutit a libera deosebitele culturi religioase de sub hegemonia unuia sau altuia.

Și precum luptele religioase nu au încetat, nu puteau înceta, de cât după ce egalitatea confesiunilor a fost codificată, tot așa nu vor înceta nici luptele naționale pentru autonomie și unitate câtă vreme pretențiunile lor nu vor găsi legitima lor satisfacțiune.

¹⁾ Adică „pornirea Germanilor spre Răsărit“, cu alte cuvinte, tendența grandomanilor germani de a ocupa regiunile nu numai până la Adria, ci până la Marea-Neagră, o tendență paralelă cu *Panslavismul*: *Pangermanismul*.

Care va fi felul concret al resolvării chestiunilor naționale în viitorul apropiat, se poate presupune, dar nu se poate ști cu siguranță.

La ori-ce cas însă mari și radicale schimbări se vor face în virtutea acestui principiu, mai ales în partea sud-estică a Europei.

VII.

Cu toate, că trăim într'o epocă națională adese ori ni se dă să auzim și să vedem, cum indivizi și fracțiuni de popoare dispar și se contopesc în națiuni străine.

Acest proces de asimilațiune națională nu e nou.

Sute de popoare din antichitate au dispărut servind de material pentru mărirea și consolidarea altor națiuni.

Roma antică nu era la început, de cât o expresie geografică.

Din contopirea celor trei popoare mai principale, *Latini*, *Etrusci* și *Sabini* eșise un nou popor în lume — Romanii.

Dar afară de aceste trei popoare, peninsula italică mai adăpostia încă vr'o 20 de popoare deosebite — *Pelasgi*, *Volsci*, *Iberi*, *Samniți*, *Liguri*, *Osci*, *Elini* s. a. care toate sfârșiră prin a se asimila cu noua închegare etnică romană.

Tot așa știm, că Germanii din Prusia au asimilat în evul mediū o mulțime de Slavi; chiar numele Statului Prusia este de origină slavă: *Bo-Russia*. Francezii de astăzi încă sunt un amestec de *Romani*, *Celți*, *Franci Ripuari*, *Franci Salieni*, *Bretoni*, etc.

Ungurii au absorbit în cursul veacurilor felurite frac-

țiuni etnice de *Jasigi, Cumanii, Bisenii, Slavi, Germanii, Români* s. a.

Dar noi înșine, Românii ?

Evident, că nici noi nu puteam să ne emancipăm de sub-legile eterne ale naturii.

Afară de rămășițele Dacilor, felurite fragmente ale popoarelor, care au trecut prin țările române au trebuit să se asimileze cu populațiunea romană colonizată aici.

Incontestabil, că am asimilat și noi la rândul nostru Slavi, Greci, Unguri s. a.

Prin acest proces de asimilațiune etnică au trecut mai toate națiunile moderne, în cât *astă-zi abia există în Europa o națiune, despre care s'ar putea susține, că ar fi etnicește curată.*

Acest proces însă era cu desăvârșire *firesc*.

El trebuie privit ca un fel de *selecțiune naturală* între popoare.

Poporul, care în fireasca luptă pentru existență era mai puternic, fatal absorbea, își asimila alte popoare mai puțin rezistente.

Mai mult : această putere de asimilațiune etnică dă unui popor nota vitalității sale.

Și tocmai pentru că această asimilațiune este un proces firesc, ea se petrece și astăzi.

Mai în fie-care Stat se găsesc mici fragmente risipite în formă de enclave în mijlocul cutropitoarei majorității a poporului, care dă Statului caracterul său general.

● In Franța trăiesc pe lângă cele 35 de milioane de Francezi 160,000 de *Flamanzi*; spre frontiera Spaniei vro 100,000 de *Bașchi*, în regiunile Nizzei și în Corsica 300,000 de *Italieni*.

Aceste minimale fragmente etnice însă nu alterează

caracterul omogeneității franceze și ast-fel Franța trebuie considerată azi ca un Stat național spre deosebire de Statele de naționalități.

Aceste enclave sunt expuse procesului de asimilațiune națională cu națiunea franceză.

Ele nici nu sunt naționalități, nu numai pentru cuvântul, că sunt mici insule într'un ocean de Francezi dar mai ales pentru că conștiința lor națională nu se manifestă. Nu am auzit, ca aceste enclave să fi cerut drepturi naționale.

De aceea asimilațiunea lor se prezintă ca un proces cu desăvârșire normal și lipsit de ori-ce violențe. Dacă admitem însă, că procesul asimilațiunii etnice este o lege naturală, *atunci cum se conciliază principiul de naționalitate cu această lege?*

Foarte simplu.

Un popor, care în ziua de azi nu se deșteaptă, nu se mișcă și prin urmare nu tinde a scăpa de primejdia asimilațiunii naționale firești și nu vrea să trăească ca popor distinct, ca națiune, va fi mai curând sau mai târziu asimilat cu alt popor sau va asimila el însuși fragmente etnice sau poate chiar popoare întregi din jurul său — *chestiune simplă de vitalitate.*

Popoare conștiente însă, naționalități, care au ajuns a înțelege comunitatea intereselor lor și ast-fel drepturile lor naționale, vor perde și ele sau vor câștiga în cursul acestui proces firesc, în raport cu energia lor vitală, dar e clar, că *asemenea popoare își dau ușor seamă despre acțiunea acestui proces și ast-fel mai cu anevoe vor putea fi asimilate.*

VIII.

Sunt însă în Europa *State compuse* nu numai din crămpeie etnice, cum am zice, ci *din mai multe naționalități distincte și pe deplin conștiente*. În unele din aceste State se crede, a putea asimila aceste naționalități *prin proceduri artificiale*.

De oare-ce sub acțiunea procesului firesc de asimilare nu dispar, de cât popoare, sau fragmente fără conștiință națională, de aceea Statele, care vor să contopească mai multe naționalități, prin mijloace artificiale în una singură, favorită a Statului, *trebuie* fatal să se pună în conflict flagrant cu principiile liberale și egalitare.

Pe cât este de normală asimilațiunea etnică firească în condițiunile egalității, pe atât este de monstruoasă asimilațiunea artificială, care vizează naționalități conștiente.

Asimilațiunea etnică naturală, este o formă a luptei pacinice și lente între popoare.

Ea se petrece inconștient, fără nici o împotrivire, ca prin vis.

Din contră, *asimilațiunea artificială*, nedreaptă și condamabilă din toate punctele de vedere ale civilizațiunii moderne *este un războiu de cucerire, este declararea fățișă a luptei de rase, pe viață și pe moarte.*

Evident, că și mijloacele folosite în acest scop, nu pot fi de cât războinice și reacționare.

În esență, ele trebuie să vizeze mai ales a nimici cu desăvârșire ori-ce vibrațiuni ale conștiinței naționale, ca ast-fel naționalitățile, predestinate a fi absorbite de o altă naționalitate, să fie, mai ântâiu și ân-

tâiu prefăcute *în materii inanimată, în populațiuni medievale, adormite și ast-fel nesimțitoare.*

Prin urmare, pentru ca să poată contopi astăzi aceste naționalități, Statul — Saturn trebuie să treacă prin o metamorfoză retro-activă spre Evul Mediu.

Toate luminile civilizațiunii trebuie stinse; toate pornirile etice trebuie să amuțească; toate mințile trebuie să stea pe loc.

Pentru că această vivisecțiune pe individualitatea naționalităților nu se poate experimenta astăzi, de cât la întuneric.

Ast-fel, acestor naționalități li se tăgăduiește până și caracterul de naționalitate.

În consecință ele nu pot avea reprezentanții lor proprii în conducerea treburilor obștești ale Statului, limbele lor naționale sunt proscrise din școli și din viața publică; dreptul de întrunire trebuie să li se tăgăduiască; libertatea de presă nu li se poate încuviința, de cât cel mult pe hârtie, iar toți bărbații care au curagiul civic a-și ridica vocea pentru drepturile naționalității lor, trebuie striviți fără de milă. Orî-ce s'ar zice, un asemenea Stat nu poate suporta, de cât principii despotice de guvernare.

Natural. Dacă s'ar acorda acestor naționalități fie și numai libertățile generale ale Statelor constituționale, naționalitățile ar continua a se deștepta și a-și da seamă nu numai de teoreticeștile lor drepturi, ci mai ales și de puterea lor. În acest cas, colisiunea ar fi inevitabilă.

Conștiința națională este cea mai reală forță de rezistență în contra asimilațiunii artificiale și ast-fel dezvoltarea acestei conștiințe ar face cu desăvârșire iluzorii

tendențele acestei asimilațiuni, de aceea Statul, care stăruie a mări și consolida o naționalitate oare-care pe socoteala celor-l'alte naționalități din Stat trebuie să le împedice pe acestea cu ori-ce preț în dezvoltarea și manifestarea conștiinții lor naționale.

Ori și ce stăruință de a nimici individualitatea deosebitelor naționalități, care locuiesc într'o comunitate publică, duce astfel fatalmente la forme despotice de guvernare, ori și care ar fi aparențele de constituționalism ale acestor State. *Despotismul monarhic se preface aici în despotism de rase.*

IX.

Nu vreau să cercetez de astă-dată, dacă aceste tendențe vor putea reuși.

Atât e sigur, că până astă-zi nu s'au asimilat încă naționalități în lumea aceasta la poruncială.

Dar, că despotismul și violența față de naționalități adolescente au subminat și sguđuit State până în temelii — istoria ne-o dovedește.

Și nici un om, care înțelege durerea și sbuciumarea naționalităților ast-fel schingiuite, nu poate regreta surparea acestor sisteme.

Din contră, pe cât este de agitat nervul etic al dreptății în fața unor asemenea proceduri, pe atât este de legitimă pretențiunea lumii culte, *ca puterea să dea sucurs dreptății și să-i asigure biruința.*

Nu ne putem mira deci, când în urma acestor inevitabile violențe naționalitățile își concentrează toată speranța mântuirii lor în *ultima ratio populorum.*

Impiedicate în folosirea mijloacelor constituționale

de luptă, prigonite pentru manifestarea conștiinții lor naționale și ast-fel *nu numai oprite ci de dreptul pedepsite pentru încercările lor de apărare*, acestor naționalități nu le mai rămâne logicamente, de cât a opune violenții — tot violență, dacă mai țin a-și păstra individualitatea lor națională.

Tăgăduirea dreptului de apărare este culmea despotismului, iar de la naționalități cu caracter bărbătesc nu se poate cere a suporta o asemenea umilință.

Chiar *Bluntschli*, un savant din cale afară cumpătat, exclamă într'un loc al scrierilor sale zicând : „Când o naționalitate este atacată din partea Statului în existența sa etică și intelectuală, *membrii acelei naționalități sunt siliți a opune cea mai cerbicoasă rezistență*.”

Nu există cauză mai dreaptă pentru o revoluțiune în contra tirăniei, de cât apărarea naționalității.

Se poate, că legalitatea va fi știrbită, dar dreptul nu este violat...“ Căci „*dreptul revoluțiunii este dreptul naturei unui popor, care nu mai știe, cum să se apere pe altă cale*“ ¹⁾.

Englezul *Buckle* se exprimă ast-fel : „Când o revoluțiune este opera națiunii însăși, *ea este o splendidă și impunătoare privedește, pentru că pe lângă caracterul moral al indignațiunii, pricinuită de nedreptatea concretă ea adaogă calitățile intelectuale : prevederea și combinațiunea*.”

Și ast-fel, unind într'un singur act unele dintre cele mai înalte calități ale naturei noastre, ea realizează două scopuri : ea nu numai că pedepsește pe asupritori, dar în acelaș timp ea dă asupriților libertatea.“ ²⁾

În lumea elină și romană jurisprudenții erau de acord

1) *Bluntschli*, op. cit. pag. 103 și în *Politik als Wissenschaft*, Stuttgart Cotta, 1876, pag. 207.

2) *Henry Thomas Buckle*, *History of civilisation in England, and France, Spain and Scotland*, Lougmans, Green, et comp., Londra.

în a susține dreptul individului a folosi, în casuri de legitimă apărare ¹⁾ violență în contra violenții.

Ba juriștii romani credeau, că acest drept nu-l poate tăgădui nici o legiuire din lume, zicând: *vim vi repellere omnes leges omniaque jura permittunt.*

Tot ast-fel și dreptul de revoluțiune al popoarelor violente nu e. de cât o firească și logică consecvență a dreptului individual de legitimă apărare. este o aplicare a acestui drept individual la grupurile sociale.

„*Puterea de reacțiune a sentimentului de drept în contra violenței ce i se face, este o probă despre sănătatea sa*“ zice *Ihering.*

Și în alt loc: „Toate rezultatele mari, care se găsesc însemnate în istoria dreptului: emanciparea sclavilor, a iobăgimii, libertatea proprietății fonciare, a industriei, a religiunii s. a. toate acestea au trebuit eluptate *pe această cale a celei mai înverșunate lupte, care adesea dura veacuri întregi și nu arareori torente de sânge ne indică drumul... pe care a înaintat dreptul.*“ ²⁾

Nimeni nu va tăgădui adevărul acestor idei. ³⁾

Naționalitățile viețuitoare și pătrunse de o voință proprie sunt *eo ipso* subiecte de drept și orî și cine se încearcă a nimici conștiința și viața individuală a acestor ființe se face culpabil de crima asasinului po-

1) „*Inculcata tutela*,” „*Notwehr*“ în nemțește; „*défense légitime*“ în franțuzește

2) *Dr. Rudolf Ihering*, op. cit. pag. 8 și 42.

3) Luigi Palma în op. cit. zice, că dreptul de revoluție al popoarelor „este admis de toți publiciștii, care înțeleg ce vra să zică dignitatea și libertatea omenească și a fost exersat în toate vremurile de către popoare, care nu voiau să moară. Nu există nici un motiv, care ar putea tăgădui unei națiuni acest drept, când ea este ținută de o altă națiune în jug.” Pag. 160.

poarelor, ori și cine își bate joc de drepturile și simțirile lor răscoală lumea patimilor lor și merită a fi prăbușit de aceste patimi.

Acest drept de revoluțiune în asemenea împrejurări e atât de fondat, încât numai ideologi doctrinari mai pot să-l conteste.

Că asupritorii de ori-ce categorie nu vor să-l recunoască, e ușor de înțeles. Dar nu ei îl hotărâsc, ci viața popoarelor și științele, care se ocupă cu ea.

X.

Ori și cât de concludente ar fi însă aceste reflecțiuni academice, popoarele conștiente *trebuie să dispună și de un capital real de putere pentru validitatea lor.*

Nu numai istoria dar chiar actualitatea în care trăim noi, ne dovedește că formula juridică exprimată deja de Spinozza: *Unusquisque tantum juris habet, quantum potentia valet*, ¹⁾ este și astăzi în mare parte în vi-
goare.

Iar unul dintre efectele destructive ale despotismului este: degenerarea caracterelor bărbătești.

Despotismul cultivă frica și slugărnicia și asupriții ținută în ignoranță, intră „în gaură de șarpe,” vorba Românului.

Sunt însă naționalități, care bravează cu succes și aceste efecte ale despotismului.

Iarăși chestiune de putere în rezistență.

1) „Fie care are numai atâta drept, pe câtă putere are“ apud Schopenhauer, *Parerga und Paralipomena*, Lipsca, Reclam. tom II, pag. 249 (*Zur Rechtslehre und Politik*, § 124).

Ast-fel, atât cele două momente esențiale ale principiului de naționalitate: autonomia și unitatea, cât și rezistența în contra prigonirilor sistemului despotice de asimilare artificială nu au, de cât o valoare cu desăvârșire teoretică, pe câtă vreme ele nu se pot sprijini pe puterea reală.

Noțiunea puterii însă este o noțiune generală.

Elementele sale de competenție sunt: cultura, finanțele și puterea brațelor în împregiurări.

Pentru ca membrii unei națiuni să înțeleagă toată importanța cauzei lor naționale ei trebuie să fie ajuns, firește, la un grad înalt de cultură a minții și a inimii.

Ei trebuie să cunoască în perfecție toate referențele și eventualele primejdii, ce îi amenință iar inimile lor trebuie să fie dezvoltate în gradul de a fi simțitoare pentru durerile și primejdiile, care încongioară națiunea întreagă.

Numai în urma acestei culturi înalte a minții și a inimii poate o națiune fi purtată de o credință puternică în izbânda cauzei comune.

Căci această înaltă cultură, această vie conștiință națională *sunt elemente de putere*, care pun toate inimile nobile în mișcare și deșteaptă sentimente antice de abnegare și entusiasm.

Ast-fel, întreaga națiune nu are de cât un singur gând, o singură inimă și pulsațiunea vie a națiunilor virile și cu menire în viitor.

Pe toate întinderile vieții organice, în întreaga istorie a dezvoltării popoarelor domină principiul cardinal și implacabil al luptei pentru existență.

Lupta este esența vieții iar liniștea, nepăsarea vra să zică decadentă, vra să zică moarte.

Naționalități fără un limpede horizont de vederi, naționalități care, fie din pricina jugului despotic, fie din mulțumirea cu succese aparente nu-și dau seamă despre veritabila lor pozițiune între alte State și naționalități, fatalmente trebuie să piarză energia în lupte, se molesesc și dispar în neantul, de unde nu este reîntoarcere.

În fața acestei legi neștrămutate a naturii, naționalitățile n'au, de cât a se conforma învățăturilor ei, iar rolul civilizațiunii moderne este: *a transpune aceasta luptă din ce în ce mai mult pe temelia egalității condițiunilor de dezvoltare*, o pretențiune în parte deja realizată și pentru a cărei desăvârșită izbândă, omenirea cultă luptă mereu nainte.

Ar trebui să desperăm de soarta celor slabi, dacă nu am avea chiar în progresul civilizațiunii moderne proba eloquentă, că *în lupta ce o poartă curentul etic în contra curentului dinamic, cel dintâi câștigă mereu teren și va trebui să învingă în cele din urmă pentru că civilizațiunea este pe partea lui. Dar până la această învingere finală și definitivă popoarele asuprite astăzi nu se pot apăra numai cu considerații etice, pe câtă vreme ele sunt lovite cu putere brutală.*

Chestiunea de a se ști când e, sau nu oportun, ca o naționalitate să 'și ia refugiul la dreptul de revoluție, nu intră în cadrele acestui subiect. Ceea ce constat eu este, că națiunile au teoreticește dreptul de revoluție, dar ca el să devie mijloc real de mântuire ele au trebuință de putere.

XI.

Principiul de naționalitate influențează însă și alte sfere ale vieții interne de Stat.

Mai ales instrucțiunea publică se dezvoltă astăzi sub influența acestui principiu.

În Statele moderne observăm un curent puternic de a face din limba, literatura și istoria națională punctul de cristalizare al întregului sistem de educație și instrucție.

Aceste trei studii fiind izvoarele nesecate ale tuturor sentimentelor iubirei de neam și de țară, este de datoria Statului național, a le da toată însemnătatea cuvenită în învățământul public.

Timpul modern reclamă, ca Statul național să-și crească *cetățeni* iar nu *locuitori*, instruiți după principiul *ex omnibus aliquid, ex toto nihil* ¹⁾ și astfel fatal expuși fluctuațiilor cosmopolitismului.

Este fără îndoială necesar, ca deosebitele influențe culturale să fie generalmente cunoscute.

Mai ales pentru naționalități culturalicește tinere este indispensabil, ca ele să se recorească la izvoarele cuminției națiunilor mai înaintate.

Dar de aci nu urmează, că influențele culturale străine trebuiesc aduse acasă și aplicate așa cum sunt.

Din contra, tendința unei națiuni trebuie să fie a pătrunde în cultura mai înaintată a mai multor națiuni, a alege motivele de civilizare, a le adapta firei sale specifice și astfel a le naționaliza.

Numai prin asimilațiunea intensă a influențelor culturale străine potrivite cu fondul propriu, se poate produce o cultură specială națională.

Ca să corespundă însă acestei individualități e de sine înțeles, că ea trebuie să producă și monumente originale de cultură.

1) „Din toate câte- ceva și din întreg nimic.“

Dar să zice, că cultura generală absoarbe culturile speciale naționale.

Este aceeași teorie *mutatis mutandis*, care susține, că toate popoarele Europii vor alcătui într'un viitor îndepărtat o singură mare națiune, un singur Stat, cu o singură limbă și ast-fel cu o singură cultură

Mai lipsește ideia unei cazarme de la Gibraltar la Camciatca, ca monstruositatea să fie perfectă.

Cei ce susțin asemenea idei nu văd, întocmai ca Daltonianii, de cât o singură culoare.

În cultura generală este negreșit o tendență de nivelare, dar ca toate ivirile în lumea asta așa și aceasta tendență nu e, de cât relativă.

Oamenii fiind sociabili e natural, ca notele comune în cultură să devină proprietate comună, să se niveleze. Însă paralel cu acest curent nivelator se dezvoltă iresistibil curentul particularizător, sau individualizător.

Centralizațiunea puterilor în stat de pildă, s'a dovedit deja un sistem nenatural și toată lumea reală din Europa cere astăzi decentralizațiune și autonomie.

Dreptul de asociațiune însuși fracționează societățile Statelor pe zi ce merge tot mai mult. Precum Statele tind a se grupa în virtutea principiului de naționalitate, după afinitățile lor și după motivele identității intereselor lor, tot așa în sînul fie-cărui Stat liber, indivizii se grupează în nesfîrșite asociațiuni, pentru promovarea celor mai *particulare* interese ale acestor grupuri, bresle etc.

Admirăm formele arhitectonice ale Domului din *Milan*, dar admirația noastră se combină cu senzațiuni de mândrie, când ne gândim, că avem și noi o *Cate-*

drală la Curtea de Argeș, deși se deosebește fundamental de formele gotice ale Domului din *Milan*.

Ascultăm cu plăcere simfoniile lui *Beethoven*, dar doina jalnică de munte cântă pe corzile inimii noastre, deși muzica lui *Beethoven* este artă, iar doina noastră nu e, de cât jăluirea Carpaților, care au legănat și adăpostit copilăria noastră.

Tocmai pentru acest motiv particular toată lumea cultă românească cere astăzi, ca în compozițiile românești să se țină seamă de firea cântecelor noastre populare.

Sunt superbe „*Rimele*“ lui *Petrarca*, tragediile lui *Racine*, „*All'Italia*“, lui *Leopardi*, ceea-ce însă nu împiedică pe amatorii români ai acestor poeți străini a se desfăta în „*Pastelurile*“ lui *Alexandri*, a se recrea la „*Fântâna Blanduziei*“ și a se înduioșa la lira lui *Eminescu*.

Sunt modeste creațiunile culturale ale acestui de veacuri schingiuit popor românesc, *dar sunt ale noastre, ale tuturor, izvorite din durerile și bucuriile națiunii noastre, sunt elemente ale individualității noastre, sunt sângele și carnea noastră.*

Așa e la noi, așa e la fie-care popor și ast-fel după toate prevederile omenesti frazele cosmopolite sunt o curată utopie.

XII.

Dar tot în această ordine de idei se zice, că socialismul va înăbuși principiul național.

Dar aspirațiunile socialismului nu sunt nici ele, de cât o fază mai mult în desvoltarea principiilor egalitare.

Muncitorii din centrele industriale ale Europei pretind, ca produsele muncii lor colective să nu servească cum zic ei, pentru fanteziile câtor-va privilegiați ai sortii oarbe, ci să fie repartizate în proporțiuni egale între cei, care le produc.

Să punem cazul, că Statele Europei s'ar socializa și toți oamenii, având a munci deopotrivă, ar primi părți egale din roadele muncii comune.

Înțeleg, ca acest triumf să satisfacă nevoile materiale, dar nu vęd, întru cât acest triumf ar putea înăbuși principiul național.

În momentul, când muncitorii vor putea satisface toate lipsurile lor materiale pentru care luptă astăzi se vor mulțumi ei oare cu traiul fizic de Epicurei ?

Nu sunt și ei oameni ? Nu vor simți și ei necesitatea alimentațiunii intelectuale ? Dar nu o simțesc ei chiar astăzi ? Da, de sigur, și ar fi absurd a crede, că atunci de dragul bunului traiu material, Românii și Slavii de pildă, se vor învoi a fi maghiarizați, sau vor renunța la idealurile naționale, de care sunt animați. Prin urmare : Dacă până la eventualul triumf al socializmului chestiunile naționale nu vor fi rezolvate, ele vor continua a crea dificultăți și în Statele sociale.

Ideile egalitare nu se exclud, dovadă tocmai socialiștii.

Ei singuri respectă principiul național, deși îl tăgăduesc la ocazii.

Mai anul trecut zicea D-l *Liebknecht* în Camera Deputaților din Berlin : „ *Orî-ce bucată de pămînt, nu poate fi recunoscută, de cât ca proprietate a poporului ce locuiește pe ea și o cultivă.* ”

Dar aceasta este chiar esența principiului de naționalitate !

Am avut prilej să asist la întruniri socialiste în Austria.

Se vorbea rând pe rând aproape în toate idioamele poliglotului Imperiu.

Dar nimeni dintre asistenți n'a cutezat sau n'a voit să ceară, ca discuția să se facă într'o singură limbă, bunăoară în cea germană iar toate celelalte limbi să fie excluse din discuție.

Mă gândeam atunci în mine, ean să protesteze socialistul german în contra discuțiilor cehe, polone, etc. și momentan ar izbucni puterea de acțiune a principiului de naționalitate, imediat s'ar ivi chestiuni naționale.

Ast-fel socialismul, nu că nu vrea să știe de acest principiu național dar consideră pretențiunile naționale atât de firești, în cât lui i se pare un lucru de sine în-țeles, ca ele să fie satisfăcute.

Așa da, *cessante causa, cessat effectus.* !

Din fericire, noi Românii, popor de agricultori, suntem scutiți pentru moment de lupte socialiste și nu avem, de cât să ne îngrijim de puțința, ca fie-care țăran de pe hemisfera Româнизmului să-și aibă moșia și gospodăria sa proprie, pentru ca să fim feriți de proletariat nenorocit, din care se recrutează armata socialismului internațional.

Ideia națională eșită din curentele puternice ale democrației moderne este strins legată de soarta poporului, de soarta țăranimii.

A interpreta principiul de naționalitate în sensul de a schimba stăpânirea străină cu robia națională ar însemna să schimbăm lanțurile, atârând numai tricolor-

rul nostru de ele, ceea-ce ar constitui o crimă contra sângelui nostru propriu.

Când din principiul de naționalitate derivăm drepturi naționale de autonomie și de unitate, trebuie să fim gata a folosi această biruință pentru ca *întreg corpul națiunii să aibă parte de ele.*

O naționalitate liberă de jugul străin, trebuie să se îngrijească de condițiunile materiale ale întregului popor, de o potrivă ca de cele intelectuale.

Idealul bărbaților, care luptă pentru libertatea națiunii lor trebuie să aibă forme concrete, bine definite. Mi închipuesc, că acești bărbați sunt conduși de râvna de a vedea *întreg* poporul *liber și stăpân pe pământul său*; de a contribui ca acest popor, eșind din mizerie, să trăiască în sate mari, frumoase și bogate, în case netede și igienice și în moravuri potrivite; ca ast-fel acest popor trupește sănătos și stăpân pe roadele muncii sale să treacă prin un sistem de instrucțiune adaptat trebuințelor sale adevărate, ca într'adevăr *să aibă parte de cartea, ce învață*, ca tot mai rațional să-și cultive averea pămâtească și puterile intelectuale, ca ast fel să se apropie și el de scopul suprem al omului pe pământ: de fericirea omenească.

Orașele prospere să fie centre de lumină, centre de căldură a patriotismului sincer și dătător de viață.

Atunci se desvoltă științele și artele pe întrecute, ast-fel cuvântul trup se face: *națiunea heloților de astăzi devine națiune nu numai liberă, dar și prosperă*, virtuțile cetățenești reînvie în antica lor mărire, ear geniul creator al națiunii ia sborul slobod al progresului, inaugurând o epocă de splendoare și de generală mulțumire.

Numai conduși de asemenea idei și încălziți de asemenea sentimente, bărbații, care conduc lupta pentru drepturile naționale ale unui popor desmoștenit astăzi, pot găsi energia și abnegațiunea ideală în sufletul lor pentru a duce lupta cu bun succes.

Națiuni întregi stau astăzi înrolate sub drapelul principiului de naționalitate, o lume întreagă de tinere popoare reclamă locul lor la soare.

Triumful principiului e sigur, pentru că temelia sa este cultura, iar aliații săi sunt legile de fier ale națurii!